

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на **Светослав Валериев Маноилов**
за присъждане на образователната и научна степен “ДОКТОР”,
направление “ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ”,
специалност Нова и най-нова обща история (история на Русия)

тема на дисертацията:

РУСКИЯТ КОНСЕРВАТИЗЪМ ПРЕЗ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XIX – НАЧАЛОТО НА XX ВЕК

от доц. д-р **Дарина Григорова Григорова**,
Катедра по Нова и съвременна история,
Исторически факултет на СУ “Св. Климент Охридски”

Руският консерватизъм през XIX – началото на XX век е изключително важна тема за разбирането и реконструирането на обществената мисъл на Русия за втората половина на имперския период – от създаването на консервативното течение при Александър I с фигурата на Николай Карамзин до краха на имперската идеология през 1917 г.

Темата на дисертацията е актуална поради съвременния интерес към консервативната идеология в постсъветска Русия и от страна на обществото, и от страна на властта, и от страна на академичната общност, която след 1991 г. започва обективно да подхожда към изучаването на руския консерватизъм след дългото му отричане през съветския период.

Погледът на Светослав Маноилов не е лишен от лично пристрастие, донякъде породено от идеологическото изкривяване на представата за консерватизма в Русия от съветските автори, но пък в желанието си да реабилитира своите герои – руските консерватори, той се доближава във вижданията си до идеализацията на руската консервативна идея от емигрантския печат от 20-те – 30-те години на XX век. В езика на Светослав Маноилов прозира и афинитет към църковно-славянските понятия, отдавна архаични за съвременния български език, но пък това придава особен колорит на неговата работа.

Изборът на хронологическите рамки на дисертационния труд (втората половина на XIX до началото на XX) е оправдан с политическото възраждане на руското общество след реформите на Александър II, когато консервативната идеология е представена не само от част от официалната бюрокрация, но има значително присъствие в руската публицистиката и в руската философия.

Дисертацията изследва историята на руската консервативна мисъл до началото на XX век, за да остане в сферата на историята на идеите и да се абстрахира от политическия живот на руските консерватори след 1905 г., при който надделява активното движение с крайно националистичен характер – “Черная сотня”.

Дисертационният труд се дистанцира и от политическия живот на Русия при Александър III с характерните за периода контрареформи, продължени и в началото на управлението на Николай II, тъй като обект на изследването е философският проект на руския консерватизъм във всичките му модели, а не практическото му приложение в реакционната политика на властта след убийството на Александър II.

Изключително богатият и разнообразен изворов материал, на който се базира изследването на Светослав Маноилов, обхваща водещи издания на консервативната публицистика като в. “Московские Ведомости” на Михаил Катков, в. “Москва” и “Русь” на Иван Аксаков, в. “Гражданин” на Владимир Мешчерски и др., както и дневниците, писмата и самите философски съчинения на консервативните мислители от изследвания период. Задълбоченото познаване на руската периодика от втората половина на XIX век от страна на Светослав Маноилов допринася за професионалния анализ на консервативната мисъл във всичките ѝ философски измерения в дисертацията.

Структурата на дисертацията се състои от увод, пет глави, заключение и библиография от 319 издания на руски и английски език (извори от 83 заглавия; и литература от 236 заглавия).

Особено интересен и приносен е подходът на Светослав Маноилов в изграждането на структурата на дисертационния труд, а именно – подреждането на главите по двойки консерватори. Подобен поглед към руския консерватизъм е оригинален и се среща за първи път в съвременната

историопис по проблемите на общественно-политическата мисъл в руската империя.

Извън този подход, но допълваща цялостния замисъл на дисертационния труд, е първата глава, която представлява избирателно въведение в западноевропейската консервативна традиция в лицето на Едмънд Бърк и Жозеф дьо Местр, които са повлияли на зараждането на руския консерватизъм в началото на XIX век – Бърк непряко чрез текстовете си, а Местр директно чрез дипломатическата си дейност като сардински посланик в Русия при Александър I.

Оригинално е и съчетанието на двойките консерватори, подбрани от Светослав Валериев Маноилов: *Фьодор Достоевски и Николай Бердяев* (втора глава); *Константин Победоносцев и Михаил Катков* (трета глава); *Николай Данилевски и Константин Леонтиев* (четвърта глава); *Иван Аксаков и Лев Тихомиров* (пета глава).

На пръв поглед съчетанието Достоевски – Бердяев, обединени от автора като “боготърсачи”, хронологически е некоректно. Николай Бердяев е представител на руската консервативна мисъл от 20-те години на XX в., когато той окончателно се отказва от левите си пристрастия и развива оригиналната си консервативна философия в периода на принудителна емиграция (1922–1948), т.е. не се вмести в хронологическите рамки на дисертацията. В историята на идеите обаче хронологията на приемствеността има свои закони и най-близък до Фьодор Достоевски и негов последовател в много отношения действително е Николай Бердяев. В този смисъл изборът на Светослав Маноилов е оригинален и оправдан.

Подборът на втората двойка Победоносцев – Катков, определени от автора като “лидери” на консервативния лагер, е логичен, тъй като съчетанието на консервативния бюрократ, възпитателят на Александър III, обер-прокурорът Константин Победоносцев с проправителствения консервативен публицист, говорител на властта и покровителстван от нея, Михаил Катков, логично обединява двамата най-крайни представители на руския консерватизъм за втората половина на XIX век.

Ако консервативното измерение на Достоевски – Бердяев е философско-религиозно, то това на Победоносцев – Катков е прагматично-гоеполитическо. При третата двойка Данилевски – Леонтиев преобладава философската публицистика. Съчетанието е подходящо от гледна точка на

търсенето и от двамата на оригинални философски модели, в които да поставят руската съдба – Данилевски с теорията си за културно-историческите типове, а Леонтиев с философския си модел на византизма. Заглавието, свързващо двамата консерватори с “медицината” или по-точно с биологията, не е съвсем подходящо, по-скоро това са най-нестандартните консервативни мислители от втората половина на XIX век и в това е основната близост между тях.

Последната двойка Аксаков – Тихомиров е обединена от тяхното перо, журналистиката е основното им поле за изява на консервативните им възгледи. Тук е мястото да отбележа, че Иван Аксаков не е консерватор във всяко отношение, дори е либерал, когато става дума за защита на свободата на печата в Русия. Ако в консервативната философия на Иван Аксаков преобладават националният и славянският въпрос, то в тази на Лев Тихомиров това са политическата форма на управление на Русия – самодържавната монархия, и икономическите теми, т.е. водеща е социално-политическата проблематика. От тази гледна точка двамата са трудно съчетаеми в една двойка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Професионалната разработка на темата, оригиналният подход в изследването и задълбоченото познаване на изворовия и историографския материал по проблема ми дават основание да предложа на уважаемото жури на Светослав Валериев Маноилов да му бъде присъдена заслужено образователната и научна степен “ДОКТОР” по история.

София, 13 декември 2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(доц. д-р Дарина Григорова)